

Pohjois-Savon laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021-2025

Rukkasryhmän puolesta,

Säde Rytönen,

sade.rytkonen@kuh.fi

30.9.2021

Hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laatinut rukkasryhmä, pj. Säde Rytönen

RUKKASRYHMÄN JÄSENET:

*Järjestöjen edustajat;

Heidi Hartikainen, Jussi Salmi, Tarja Ikonen,
Maritta Nordberg, Sami Hämäläinen, Tuula
Hirvonen

*Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymä:

Hannele Vesterlin ja Marika Lätti

*Hankkeet

- POSOTE20; Anne Aholainen ja Minna
Rytönen

*Ev.lut. seurakunnat, Kuopion hiippakunta;

Juha Antikainen

*Apteekki:

Jouko Savolainen, Itä-Suomen yliopiston
apteekki

*Pohjois-Savon kuntien edustajat

- Tanja Tilles-Tirkkonen, Kuopio

- Jaana Hämäläinen, Lapinlahti

*Itä-Suomen hyvinvointivoimala;

Eeva Mäkinen

*Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri,

Mielenterveys ja hyvinvointi palvelukeskus;

Jarmo Pajula, Mervi Paldanius

*Lasten kulttuurikeskus LASTU;

Mervi Eskelinen

*Pohjois-Savon HYTE-tiimi;

Pekka Puustinen, Säde Rytönen, Helena

Törmi

Hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman työstämiseen ovat osallistuneet useat eri tahot

HYVINVOINTI-KERTOMUKSEN TYÖSTÄMISEEN OVAT OSALLISTUNEET:

- Itä-Suomen ennaltaehkäisevä ryhmä Ankkuri,
- Poliisi (tilastotietokannat)
- Liikenneturvan väki,
- Nuoret Pystyyn hanke,
- Pohjois-Savon Yrittäjät
- Pohjois-Savon liitto, Teemu Juntunen ja Maarit Intke,
- Väkivaltaverkoston toimijat, Marianne Kettunen
- Pohjois-Savon syöpäyhdistys, Heidi Kolehmainen
- Likes, Virpi Inkinen
- Päihdepalvelusäätiö
- Savon mielenterveysomaiset-FinFami ry
- Kuopion kriisikeskus – Pelituki
- Ehyt ry

HYVINVOINTISUUNNITELMAN TYÖSTÄMISEEN OVAT OSALLISTUNEET:

- Itä-Suomen ennaltaehkäisevä ryhmä Ankkuri
- Itä-Suomen poliisi
- Liikenneturvan väki
- Pohjois-Savon liikunnan väki
- Pohjois-Savon syöpäyhdistys, Heidi Kolehmainen
- Kuopion väkivaltaverkoston toimijat
- Pohjois-Savon kylät ry, Merja Kaija
- Mansikka ry, Seija Korhonen
- Sokra, THL, Elina Pekonen
- Tulevaisuuden sote-keskus-ohjelma – Posote20 –Siilinjärven ennaltaehkäisytyöpaketin tiimi
- TE-palvelut
- Kulttuuri kuulolla – kulttuuritoimintalain mukainen alueellinen kulttuuritoimintaverkosto
- Pohjois-Savon seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä
- Pohjois-Savon kiusaamisen ehkäisyn työryhmä
- Pohjois-Savon maakunnallinen ravitsemustyöryhmä
- Pohjois-Savon ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön verkosto
- Pohjois-Savon kuntien hyte-yhdyshenkilöiden ja hyvinvointikoordinaattorien verkosto
- Alueellinen kaatumisten ehkäisyverkosto
- Pohjois-Savon poikkihallinnollinen HYTE-ryhmä
- Oppimisen tuen hankkeen väki

Terveydenhuoltolaki 12§

12 §

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kunnassa

Kunnan on **seurattava asukkaittensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin** sekä kunnan palveluissa **toteutettuja toimenpiteitä**, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä **on raportoitava valtuustolle vuosittain**, minkä lisäksi valtuustolle on **kerran valtuustokaudessa valmisteltava laajempi hyvinvointikertomus....**

Jatkuu, mutta ensin asiaa hyvinvointikertomuksesta

K
E
R
T
O
M
U
S

SEURATTAVA

- > *asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia*
- > *niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin*
- > *palveluissa toteutettuja toimenpiteitä*

Terveydenhuoltolaki 12§ jatkuu...

S U U N N I T E L M A

....

Kunnan on **strategisessa suunnittelussaan asetettava paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin perustuvat terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tavoitteet**, määriteltävä niitä tukevat **toimenpiteet** ja käytettävä näiden **perustana** kuntakohtaisia hyvinvointi- ja terveysosoittimia.

Kunnan on nimettävä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen vastuutahot. **Kunnan eri toimialojen on tehtävä yhteistyötä** terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. Lisäksi kunnan on tehtävä yhteistyötä muiden kunnassa toimivien julkisten tahojen sekä yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Jos **sosiaali- ja terveydenhuolto** on järjestetty useamman kunnan yhteistoimintana, yhteistoiminta-alueen on osallistuttava asiantuntijana eri toimialojen väliseen **yhteistyöhön** sekä sosiaalisten ja terveysvaikutusten arviointiin alueen kunnissa.

Mikä on hyvinvointikertomus ja -suunnitelma

Tiivis asiakirja, jonka laativat eri hallinnonalojen asiantuntijat yhdessä (myös järjestöt, srk, yritykset, kokemuksellinen tieto) ja se koostuu seuraavista osista:

OSA1: ”kertomus”

Tilastojen valossa yhteenveto **hyvinvoinnin nykytilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä**, painopisteiden ja tavoitteiden **arviointia** ja mitä **toimenpiteitä tehty**

* Laajahvk: valtuustokauden ajalta tähän päivän

OSA 2: ”suunnitelma” tulevalle valtuustokaudelle

Tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot ja resurssit sekä arviointimittarit hyvinvoinnin edistämiseksi, **hyvinvointivajeiden korjaamiseksi**

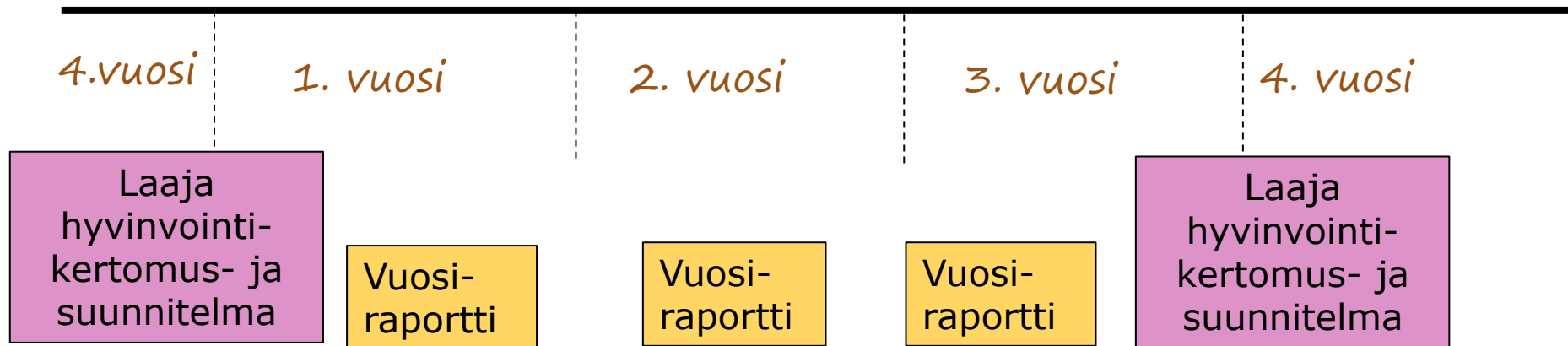

OSA 3: Valtuustohyväksyntä ja toteuttaminen

Suunnitelman hyväksyminen ja vieminen toteutukseen

Kerran valtuustokaudessa tehdään laaja hyvinvointikertomus- ja suunnitelma = hyvinvointikertomus; hyvinvoinnin nykytilan kuvaus ja edellisen valtuustokauden ajalta mitä tehty hyten painopisteiden ja tavoitteiden eteen (vanha valtuusto hyväksyy) ja hyvinvointisuunnitelma; suunnitelma hyvinvointivajeiden korjaamiseksi seuraavalle valtuustokaudelle (=tavoitteet, toimenpiteet, mittarit, vastuut) jonka hyväksyy uusi valtuusto

VALTUUSTOKAUSITTAIN TOISTUVA SYKLI

Kerran vuodessa tehdään vuosiraportti (-> tilinpäätökseen) = miten hyvinvointitavoitteissa on edetty tilastojen valossa, mitä on tehty hyvinvointitavoitteiden edistämiseksi. Tarvittaessa tarkennetaan hyvinvointitavoitteita ja toimenpiteitä

Hyvinvointisuunnitelman tavoitteet pohjautuvat tietoon asukkaiden hyvinvoinnista

Indikaattoritieto kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä saadaan niistä tietokannoista, joista se on toistaiseksi mahdollista, mm.:

- **Sotkanet** www.sotkanet.fi
- **FinSote** Kansallinen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus (entinen ATH) ww.terveytemme.fi/ath
- **FinLapset** Lasten, nuorten ja perheiden terveys ja hyvinvointi
- **Kouluterveyskysely** <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely>
- **Tea-viisari** <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/johtaminen/tyokaluja/teaviisari>
 - Esim. TEAkulttuuri tulokset
- **Kunnan /maakunnan omat indikaattorit ja tilastot – esim. nykytila.fi**
- **Poliisin tilastot, Onnettomuusinstituutti OTI,**
- **Lasten ja nuorten ylipaino ja lihavuus** ([FinLapset-rekisteriseuranta - Terveystemme - THL](#))
- **Laadulliset** kyselyt ja asiakaspalautteet – mm. kokemuksellinen hyvinvointikysely

↓
Hyvinvoinnin tilan kuvaus eli koottu indikaattoritieto

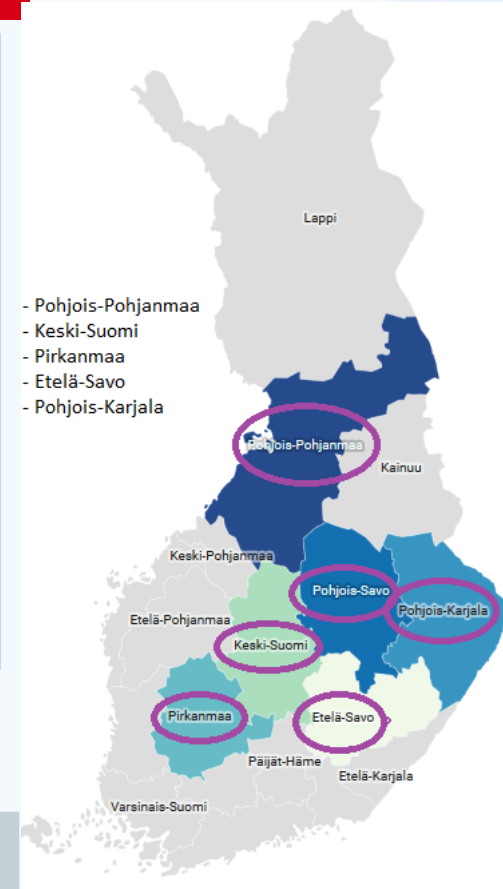
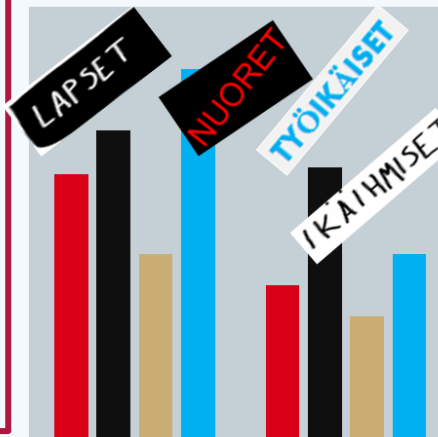
-> mikä hyvää

-> **mikä kehitettävää**

-> **painopisteet ja tavoitteet seuraavalle valtuustokaudelle**

Pohjois-Savon vertailumaakunnat

- Etelä-Savo
- Keski-Suomi
- Pirkanmaa
- Pohjois-Pohjanmaa
- Pohjois-Karjala
- Koko maa

4.8.2023

POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIKERTOMUS – POHJA HYVINVOINTISUUNNTELMALLE

TIIVISTELMÄ

Varsinainen hyvinvointikertomuksen dokumentti löytyy
osoitteesta: <https://www.hyvinvointikertomus.fi/#/document/preview/11522043326>

A stylized, colorful illustration of a landscape. The foreground features rolling green hills with a dark brown path. On the left, there is a green tree, a purple flower, and an orange flower. A red bird is flying in the sky above the tree. The background consists of layered blue and white wavy bands representing the sky.

POHJOIS-SAVON
HYVINVOINTISUUNNELMA
VUOSILLE 2021-2025

Hyvinvointisuunnitelma pohjautuu hyvinvointikertomukseen

Pohjois-Savon hyvinvointisuunnitelman painopisteet ja tavoitteet pohjautuvat hyvinvointianalyysiin eli hyvinvointikertomukseen. Asiat, jotka ovat suhteessa vertailumaakuntiin ja koko maahan Pohjois-Savossa huonoimpia tai toiseksi huonoimpia, ovat alueemme hyvinvointivajeita ja ne on nostettu hyvinvointitavoitteiksi.

Ne indikaattorit, joilla nämä hyvinvointivajeet on todettu, on määritelty seurantamittareiksi. Tavoitteet on ryhmitelty painopistealueiksi. Seurantamittareina ovat myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtiosuuden lisäosan eli HYTE-kertoimen indikaattorit. Hyte-kerroin lasketaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaa ja toiminnan tulosta kuvaavien indikaattorien perusteella. Hyvinvointisuunnitelmassa kuntien HYTE-kerroin on merkitty HYTE(K) ja hyvinvointialueen HYTE-kerroin on merkitty HYTE(H) merkinnöin.

Hyvinvointisuunnitelmaa läpileikkaavat näkökulmat

Läpi linjan kaikkien painopisteiden ja hyvinvointitavoitteiden kulkevat seuraavat näkökulmat:

- Kestävä kehitys
- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
- Eriarvoisuuden vähentäminen

Millä menetelmillä saavutetaan tavoitteet

A-kori

Tutkittu menetelmä

- Vaikutus mitattavissa
- Interventiotutkimusta tehty
 - Vaikuttavuus osoitettu

B-kori

Toimiva käytäntö

- Kokemusta laajalti
- Asiakkaiden ja asiantuntijoiden myönteinen tuntema
 - Vaikuttavuus mahdollinen

C-kori

Pilotointi / kokeilut

- Ei vielä kokemusta
- Asiantuntijoiden "paras arvaus"
 - Vaikuttavuus epävarma

HYTE-työn menetelmien valinnassa pyritty toteuttamaan seuraavaa priorisointia

- Kun todetaan hyvinvointivaje, käytettävät menetelmät valitaan seuraavasti:
 - **A-kori** (tutkitut menetelmät) aina **ensisijainen**, mikäli:
 - Tutkittuja menetelmiä on saatavilla
 - Menetelmät soveltuvat käyttöön, eli resurssit löytyy
 - **B-kori** (toimiva käytäntö) **toissijainen**, mikäli:
 - A-korin menetelmiä ei ole tai ne eivät sovellu käyttöön
 - Pyritään kytkemään vaikuttavuustutkimus mukaan
 - **C-kori** (pilotointi / kokeilut) vasta silloin käyttöön, mikäli:
 - Tutkittuja menetelmiä tai toimivia käytäntöjä ei vielä ole
 - Hyvinvointivaje todetaan niin merkittäväksi, että toimenpiteisiin on ryhdyttävä heti
 - Pyritään kytkemään vaikuttavuustutkimus mukaan

Hyvinvointisuunnitelma menetelmävalikkona kunnille

- Hyvinvointisuunnitelmassa kuvatut menetelmät hyvinvointitavoitteiden saavuttamiseksi toimivat samalla myös yhtenä menetelmävalikkona kunnille.

Asukkaiden osallistaminen Pohjois-Savon hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laadintaan

- Pohjois-Savon alueen asukkaita on osallistettu kyselyjen avulla; erityisesti kokemuksellinen hyvinvointikyselyn kautta. Lisäksi hyvinvointikertomus on julkisesti nähtävillä ja hyvinvointisuunnitelma on ollut avoimesti kommentoitavissa.
- Saimme runsaasti kommentteja hyvinvointisuunnitelmaan, suuri kiitos niistä. Kommenttien yhteydessä nostettiin esille, että ympäristö ei näy hyvinvointisuunnitelman painopisteissä. Pohjois-Savon osalta indikaattoreissa ympäristöindikaattorit (esim. ilma, melu, sisäilma, vesi, ulkoympäristö jne.) eivät näyttäytyneet hyvinvointivajeina tarkasteltaessa tilannetta suhteessa vertailualueisiin.
- Kommenttien pohjalta hyvinvointisuunnitelmassa kuvattuihin menetelmiin lisättiin toiveiden pohjalta linkit, lisättiin ja tarkennettiin joitakin toimenpiteitä ja useampia mittareita kuvattiin tarkemmin. Myönteisenä koettiin menetelmien konkreettisuus ja joidenkin ilmiöiden, kuten oppimistaitojen ja nuorten nukkumisen esille nostaminen. Menetelmistä toivottiin myös verkkosivua ja listausta kunnista, mistä voisi saada vertaistukea menetelmän juurruttamiseksi. Menetelmien toteuttajien listausta toivottiin menetelmäkohtaisesti, jotta toimet kohdistuisivat selkeämmin tietyille tekijöille.

Pohjois-Savon hyvinvointitavoitteet 2021-2025

I Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen

- ❖ Lapset ja nuoret kokevat olevansa osa yhteisöjään
- ❖ Kuntalaisia osallistavat ja vaikutusmahdollisuuksia lisäävät toimintatavat ovat käytössä
- ❖ Kukaan ei koe itseään yksinäiseksi

II Vanhemmuus vahvistuu

- ❖ Toimiva parisuhde
- ❖ Vanhemmuustaidot vahvistuvat
- ❖ Vanhempien oma jaksaminen vahvistuu

III Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

- ❖ Ruokasuositusten mukaiset ruokatottumukset toteutuvat
- ❖ Tervehampaiset lapset ja nuoret
- ❖ Nuoret nukkuvat riittävästi
- ❖ Terveyttä edistävä liikunta lisääntyy (erit. 2.aste, matalan koulutustason naiset, ikäihmiset)
- ❖ Oppimistaidot vahvistuvat
- ❖ Yhä useampi osallistuu kohdunkaulan syövän seulontoihin
- ❖ Raskaudenkeskeytykset vähenevät

IV Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

- ❖ Mielenterveys vahvistuu (erit. lapset ja nuoret)
- ❖ Alaikäiset nuoret ovat päihteettömiä
- ❖ Nuorten huumekekeilujen ja -käytön ehkäisy (erit. 2. asteen nuoret)
- ❖ Työikäisten ja ikäihmisten päihteiden käyttö ja riippuvuuksien aiheuttamat haitat vähenevät
- ❖ Netin haitallinen käyttö vähenee (erit. nuoret)

V Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

- ❖ Ketään ei kiusata
- ❖ Kukaan ei koe seksuaalista häirintää tai ahdistelua
- ❖ Väkivaltaa tai sillä uhkailua ei sallita
- ❖ Nuorten tekemät rikokset vähenevät
- ❖ Liikenneonnettomuudet vähenevät
- ❖ Kaatumistapaturmat vähenevät

VI Hyte- resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistuminen

- ❖ HYTE-resurssit ja rakenteet vahvistuvat
- ❖ HYTE-prosessit vahvistuvat
- ❖ Ennakkoarviointi päätöksenteossa

Painopiste: Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Lapset ja nuoret kokevat olevansa osa yhteisöjään	Erit. luokka- ja koulu-yhteisössä	<ul style="list-style-type: none">Osallisuuden tilanteen arviointi; Osallisuusindikaattori (Sokra)Suunnitelmallinen <u>yhteisöllisyyden</u> ja ryhmäytymisen tukeminen ja ylläpito (esim. Hyvän mielen taitomerkki ja Yhteisöllisyysopas)KoulunuorisotyöDraamakasvatus (esim. opas draaman työtapojen käyttöön yläkouluopetuksessa)Matalan kynnyksen harrastustoiminnan jalkautuminen	Kouluterveyskysely: <ul style="list-style-type: none">Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä, %Ei koe olevansa tärkeä osa koulu - eikä luokkayhteisöä, %Vaikuttavat hyte-menetelmät kyselyHarrastamisen Suomen mallin toteuttavat kunnat
Kuntalaisia osallistavat ja vaikutusmahdollisuuksia lisäävät toimintatavat ovat käytössä		<ul style="list-style-type: none">Osallisuusohjelmat kunnissa ja alueellaViestintä osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksistaPerheraadit, Nuorten foorumit / NuorisofoorumiOsallistavat vanhempainillatOsallisuuden menetelmät; kumppanuuspöydät, osallistuva budjetointi, palautekyselyt, äänestykset, ideariihet, asukas- ja asiakasraadit, asukasfoorumit, digiosallisuus ja -vaikuttaminenOsallisuus lasten ja nuorten oikeutena: esim. UNICEFin lapsiystävällinen kunta – osallisuus; ja esim. “Näin voi vaikuttaa” –opasKokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen osana kehittämistyötäKehittämisasiakkuudet**Vaikuttamistoimielinten (vanhusneuvosto, vammaisneuvosto, nuorisovaltuusto, lapsiparlamentti) toiminnan kehittäminen vaikuttavaksi ja osallistavaksi	TEAvisari, <ul style="list-style-type: none">Perusopetus, osallisuus: huoltajien ja oppilaiden vaikutusmahdollisuudetKuntajohto, osallisuus: palvelujen suunnittelu, tavoitteiden ja toimenpiteiden määrittelyKunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja HYTE(K) Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely: osallisuusmenetelmät Kokemuksellinen hyvinvointikysely: vaikutusmahdollisuudet

Painopiste: Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Kukaan ei koe itseään yksinäiseksi	<ul style="list-style-type: none">8. ja 9. lk., erit Keitele, Suonenjoki ja ammatill tytöttyöikäiset korkeasti koulutetuttyön/ koulutuksen ulkopuolella olevat	<ul style="list-style-type: none">Kaveritaitojen opettelu (esim. kaveritaito-ohjelma SPR)Yksinäisyyden puheeksiottoOhjaus järjestö- ja harrastustoiminnan, vertaistuen sekä vapaaehtoistoiminnan ja naapuriavun piiriinMatalan kynnyksen kohtaamispaikkojen toiminnan kehittäminen yhteisöllisyyden ja kohtaamisen lisäämiseenRyhmätoiminnan tukeminen (kulttuuri ja liikunta)Digitaalisten alustojen hyödyntäminen esim. eYstäväpiiriLöytävä työ (paikallisten vapaaehtoisten tekemää työtä)Yksinäisyystyö -toimintamalliZemppari-toimintaKulttuuriluotsi -toimintaKaikukortti, Kulttuuriresepti/ LAKU-lähete (lapset, nuoret)Yhteisötaiteilijatoiminta	<p>Kouluterveyskysely:</p> <ul style="list-style-type: none">Tuntee itsensä yksinäiseksi 8. ja 9.lk ja 2. aste <p>FinSote:</p> <ul style="list-style-type: none">Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus, %, koulutustaso ja sukupuoli <p>Vaikuttavat hyte- menetelmät kysely</p> <p>Kokemuksellinen hyvinvointikysely</p>

Painopiste: Vanhemmuus vahvistuu

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Toimiva parisuhde	Avioeroja erit. lisämessä ja Kuopiossa	<ul style="list-style-type: none">• Parisuhteen puheeksiottamisen toimintamalli ja tuki• Vahvuutta vanhemmuuteen - perheryhmämalli• Sovitut toiminta- ja ohjausmallit sovinnolliseen eroon (vertaistuki, ryhmämuotoinen tuki, vanhemmuussuunnitelma (THL), eron ensiapupiste, eroseminaarit, lasten eroryhmät)• Verkkoauttamisen välineet (esim. Väestöliitto ja Hyväksymys)• Sähköinen perhekeskus: yhteydenottokanava, infokanava ja itsehoitoapu	<p>Sotkanet (Tilastokeskus):</p> <ul style="list-style-type: none">• Avioeroja 25-64-vuotiailla / 1000 vastaavanikäistä naimisissa olevaa <p>FinLapset (4v. lapsen huoltaja):</p> <ul style="list-style-type: none">• Vanhempi saanut parisuhteeseen, puolison jaksamiseen ja omaan jaksamiseen riittämättömästi tukea, %• Vanhempi tarvinnut omaan vanhemmuuteensa/ parisuhteeseensa ammattilaisilta tukea, %• Vanhempien ilmaisematta jättäneen tuen tarve eri tuen tarpeisiin, % <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>

Painopiste: Vanhemmuus vahvistuu

TAVOITTEET	HUOMIOERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Vanhemmuustaidot vahvistuvat	Erityisesti keskusteluyhteys nuorten 8. ja 9lk, tytöt ja vanhempien kesken	<p>Ryhmämuotoiset menetelmät - kaikille perheille</p> <ul style="list-style-type: none"> • Monialainen perhevalmennus** • Monialainen ryhmäneuvola** • Monialaiset vanhempainillat (varhaiskasvatus, koulu, harrastus) • Vahvuutta vanhemmuuteen ** • Ihmeelliset vuodet <p>Yksilökohtaiset menetelmät</p> <ul style="list-style-type: none"> • Raskauden aikaisen masennuksen arviointi (EPDS-seulonta) • Varhainen Vuorovaikutus -työmenetelmä (haastattelu, lomakkeet, varhainen vuorovaikutus, voimavaramittarit ja kotikäynnit)** • Lasta odottavan perheen ja lapsiperheen arjen voimavaralomakkeet • Lapset puheeksi – toimintamalli (keskustelu ja neuvonpito)** • Vanhemmuuden puheeksiotto ja varhainen tuki <p>Kohdennetut</p> <ul style="list-style-type: none"> • Strategiamenetelmä (Adhd) • Voimaperheet - lasten käytösongelmien tunnistaminen ja puuttuminen sekä hoito • Monitoimijainen yhteistyömalli 	<p>Kouluterveyskysely:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, % , 8. ja 9.lk, tytöt <p>FinLapset (4v. Lasten huoltajat):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanhempien ilmaisematta jättäneen tuen tarve. %, erityisesti kasvun ja kehityksen sekä käyttäytymisen tai tunne-elämän ongelmissa • Vaikuttavat HYTE-menetelmät kysely
Vanhempien oma jaksaminen vahvistuu		<ul style="list-style-type: none"> • Vanhemmuuden puheeksiotto ja varhainen tuki • Vertaistuki; kohtaamispaikkatoiminta • Digitaaliset ympäristöt; mm. Väestöliitto, MLL • Lapset puheeksi – toimintamalli (keskustelu ja neuvonpito)** • Ennaltaehkäisevä perhetyö ja kotipalvelu 	<p>FinLapset (4v.lasten huoltajat):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanhempien tuen tarve omaan jaksamiseen, 4v lapset • Vanhempien tuen saanti riittämätöntä, % erit. parisuhteeseen, puolison jaksamiseen ja omaan jaksamiseen

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Ruoka-suositusten mukaiset ruoka-tottumukset toteutuvat LAPSET JA NUORET, LAPSIPERHEET	<p>Ruokasuositusten mukainen ruoka on kestävä kehityksen mukainen</p> <p>Suosituksien: Ravitsemus- ja ruokasuositukset - Ruokavirasto</p> <ul style="list-style-type: none">• Terveyttä ruoasta! Suomalaiset ravitsemussuositukset (2014)• Syödään yhdessä - ruokasuositukset lapsiperheille (2019)• Terveyttä ja iloa ruoasta - varhaiskasvatuksen ruokailusuositukset (2018)• Syödään ja opitaan yhdessä - kouluruokailusuositukset (2017)• Käypä hoito: Lasten lihavuus (lasten painopolkku)	<ul style="list-style-type: none">• Viestintä asukkaille ruokasuositusten mukaisista ruokatottumuksista• Yhteistyö eri toimijoiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen sekä päättäjien kanssa• Neuvokas perhe -työmenetelmä• Ruokaympäristön muokkaus sosiaalisesti ja fyysisesti miellyttäväksi (myös verkossa; mainonta, keskustelu, kuvat)• Terveellisten ruokavaihtoehtojen tarjonta ja asettelu (myös harrastusympäristöt, tapahtumat) <p>Varhaiskasvatus:</p> <ul style="list-style-type: none">✓ Ruokakasvatus kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan✓ ruokapalvelutyöntekijöiden yhteistyön lisääminen henkilöstön ja lasten kanssa esim. lasten vierailu keittiöön, ruokapalvelutyöntekijän vierailu ruokapiiriin, makuraadit✓ yhteistyö ruokakasvatuksessa paikallisten toimijoiden kanssa (esim. Sote, ruoka-alan yritykset, järjestöt, srk) ja vanhempien kanssa✓ Sapere, Makuaakkoset✓ Ruokatutka.fi <p>Koulut:</p> <ul style="list-style-type: none">✓ ruoka- ja ravitsemuskasvatuksen tavoitteet lukuvuosisuunnitelmaan,✓ yhteistyö ruokapalvelutyöntekijöiden paikallisten toimijoiden, vanhempainyhdistyksen ja vanhempien kanssa✓ eri aistein tutustumista ruokaan✓ oppilaita osallistetaan ruokaan liittyvän toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin✓ koulun piha-alueita ja lähiympäristöä hyödynnetään ruoka- ja ravitsemuskasvatuksessa✓ kattava koululounas ja välkyt välipalat – Toimenpide-ehdotukset käyttöön; ruokakasvatuksen integrointi oppiaineopetukseen, opetushenkilöstö osallistuu oppilaiden kanssa ruokailuun, kannustetaan oppilaita osallistumaan kouluaterioille ja kokoamaan täysipainoinen ateria✓ Kouluruokadiplomi✓ Maistuva koulu✓ Ruokatutka.fi - osallistetaan digitaitoja hyödyntämään✓ Teemaviikot ja -viestintä <p>Ruokapalvelusopimukset; laatu, työnjako, koulutusvastuu sovittu Henkilöstökoulutukset; Ravitsemuspässi</p>	<p>Kouluterveyskysely:</p> <ul style="list-style-type: none">• Ei syö aamupalaa joka arkipäivä, %, 4. ja 5. lk• Ei syö koululounasta päivittäin 8. ja 9. lk, erityisesti tytöt, 2019 <p>TEAvisari, perusopetus:</p> <ul style="list-style-type: none">• Koulussa noudatetaan Valtion ravitsemus-neuvottelukunnan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä HYTE(K) <p>Nykytila.fi, varhaiskasvatus:</p> <ul style="list-style-type: none">• kehitettävää varhaiskasvatuksen ruokakasvatusta edistävissä yhteistyössä ruokapalvelun työntekijät tekevät yhteistyötä henkilöstön ja lasten kanssa ja paikallisten toimijoiden (sote, järjestöt, yritykset, srk) <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Ruoka-suositusten mukaiset ruokattumukset toteutuvat TYÖIKÄISET JA IKÄIHMISET	<p>Ruokasuositusten mukainen ruoka on kestävä kehityksen mukainen</p> <p>Suosituksien: Ravitsemus- ja ruokasuositukset - Ruokavirasto</p> <ul style="list-style-type: none">• Terveystietä ruoasta! Suomalaiset ravitsemussuositukset ja päivitykset (2014)• Hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä ruokailusta (2019, ammatilliset oppilaitokset ja lukiot)• Hyvinvointia ja opiskelukykyä ruokailusta - korkeakouluopiskelijoiden ruokailusuositus (2021).• Juomasuositukset, VRN• Vireyttä seniorivuosiin-ikäntyneiden ruokasuositukset (2020)	<ul style="list-style-type: none">• Viestintä asukkaille ruokasuositusten mukaisista ruokattumuksista; Terveelliset eväät, välipalat ja mahdolliset kokoustarjoilut, Kasviksia ja hedelmiä enemmän punaista lihaa ja suolaa vähemmän - viestintä• Yhteistyö eri toimijoiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa• Vuorovaikutus päättäjien kanssa• Terveellisten vaihtoehtojen tarjonta ja asettelu (myös harrastusympäristöt, tapahtumat)• Ravitsemussitoumus• Sydänmerkkiateriat• Satokausikalenteri ohjaamaan ruokavalintoja (erit. matalan koulutustason omaavat, ikääntyneet, työelämän ulkop olevat)• Motivoiva haastattelu• Matalankynnyksen ravitsemusneuvonta ja -ohjaus (sis nikotiinittomuus)• Verkkopuntari - elintapaohjaus **• Elintapaneuvonta diabetesriskissä oleville ja omatoimikurssit (Diabetesliitto)• Tulppa -ryhmäkuntoutus (valtimotautia sairastaville ja riskitekijöitä omaaville) tai Tulppa -verkkovalmennus** (sepelvaltimotautia sairastaville)• Ikääntyneille tarjolla ruokasuositusten mukaisia avoimia ruokailumahdollisuuksia (esim. päiväkodeilla, kouluilla)• Ateriapalveluiden markkinointi iäkkäille• Ikääntyneiden vajaan ravitsemuksen arvio (MNA-testi kotihoitoon ja palveluasumiseen) ja hoito	<ul style="list-style-type: none">• Elintapaneuvonnan toteutuminen tyyppin 2 diabetesriskissä oleville Käypä hoito -suosituksen mukaisesti HYTE(H) <p>FinSote:</p> <ul style="list-style-type: none">• Kasviksia ja hedelmiä ravitsemussuositusten mukaisesti käyttävien osuus, %• Niukasti hedelmiä/ tuoreita kasviksia ravinnossaan käyttävien osuus, %• Voita tai voi-kasviöljyseosta päivittäin käyttävien osuus,% <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Tervehampaiset lapset ja nuoret	<ul style="list-style-type: none">Erit. Alle 12 -vuotiaat ja ammatill pojatErit (12v Leppävirta, Kaavi, Vieremä)Erit ammatill: Iisalmi	<ul style="list-style-type: none">Valistus ja viestintä: lapset, nuoret, vanhemmatOmahoidon tehostaminenAteriarytmin säännöllisyysKsylitolituotteet ruokailun jälkeenNapostelukulttuurin vähentäminenMoniammatillinen yhteistyö suun terveydenhuollon, terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen kanssaNuuskan käytön puheeksiotto	Sotkanet (AvoHilmo): <ul style="list-style-type: none">Tervehampaiset 12-vuotiaat, % vastaavanikäisestä suun terveydenhuollon tarkastuksessa käynneistä Kouluterveyskysely: <ul style="list-style-type: none">Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä, %, ammatill opiskelijat, erityisesti pojat
Nuoret nukkuvat riittävästi	<ul style="list-style-type: none">Eri 8. ja 9.lk nuoret, tytöt	<ul style="list-style-type: none">Säännöllinen rytmi – vinkkejä nuorelle ja vanhemmille (MLL)Nuorten itsetuntemuksen lisääminen siitä, mitä vähäinen uni aiheuttaaMediankäytön vaikutus uneen (Nuortennetti)	Kouluterveyskysely: <ul style="list-style-type: none">Nukkuu arkisin alle 8 tuntia, %, 8. ja 9.lk, erityisesti tytöt
Oppimistaidot vahvistuvat	<ul style="list-style-type: none">Erityisesti 8. ja 9.lk tytöt	<ul style="list-style-type: none">Oppimis- ja opiskelutaitojen vahvistaminen integroidusti jokaisen aineen yhteydessäOpetellaan erilaisia oppimisstrategioita ja konkreettisia menetelmiä (esim. kalenterointi, oppimistekniikat, oppimisen välineet, teknologian hyödyntäminen)Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja oirekartoitus (ADHD-seulonta, SRS (Social Responsive Scale), AASSQ (Autism Spectrum Screening Questionnaire), DAWBA)Moniammatilliset tiimit varhaiskasvatukseen ja kouluun - tuki oikea-aikaisesti, oikeassa paikassa. Huomio niveltäisiin.	Kouluterveyskysely: <ul style="list-style-type: none">Vaikeuksia oppimistaidoissa % 8. ja 9.lk, erityisesti tytötVaikeuksia läksyjen teossa, %, 8. ja 9.lk, erityisesti tytöt

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Terveyttä edistävä liikunta lisääntyy	<ul style="list-style-type: none">• 2. asteen opiskelijat, hengästyttävä ja hikoiluttava liikunta• naiset, matala koulutustaso, liikunnan harrastaminen• ikäihmiset, liikkumiskyvyn säilyttäminen	<ul style="list-style-type: none">• Kaikessa toiminnan suunnittelussa huomioidaan liikunnan edistäminen; esim. pitkät liikuntavälitunnit• Jokaiselle harrastus, kohdennetut liikkumisryhmät liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille• Perheiden liikuntalauantait ja höntsäryhmät• Vahvistetaan aktiivisuuteen kannustavaa työkuultuuria (ks. Liikkuva aikuinen -ohjelma)• Kehitetään toimintatapoja istumisen vähentämiseksi• Liikkuva -ohjelmien (varhaiskasvatus, koulu, opiskelu, aikuinen, perhe ja ikiliikkuja) tehostaminen, nykytila-arviointien säännöllisyys ja arvioinnit toimintaa ohjaavina• Vahvistetaan yhteistyötä liikunnallisten kerhojen tarjonnassa ja eri ikäryhmien liikunnassa• Ikääntyneiden alaraajojen lihasvoimaharjoittelu• Liikuntaneuvonta vähän liikkuville (sis ravitsemusohjaus ja uni)	<p>Kouluterveyskysely:</p> <ul style="list-style-type: none">• harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1h viikossa, lukio 1. ja 2. ja ammatill 1. ja 2. v opisk <p>FinSote:</p> <ul style="list-style-type: none">• vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien 20-64-v osuus, %, erityisesti naiset ja matala koulutustaso, 2018• 500m matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia kokevien osuus 65+v ja 75+v, 2018 <p>Liikkuva -ohjelmat:</p> <ul style="list-style-type: none">• Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelma; kehitettävä liikuntavälineitä ja yhteistyötä lasten liikkumiseksi• Liikkuva koulu -ohjelma; kehitettävää kerhotoiminnassa ja yhteistyössä oppilaiden liikkumiseksi• Liikkuva opiskelu-ohjelma; kehitettävää yhteistyössä ja oppilaitoksessa liikunnallisten kerhojen tarjonnassa ja opiskelijaliikunnassa <p>MOVE:</p> <ul style="list-style-type: none">• MOVE testitulosten mukaan lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky, % 5. luokan oppilaista, joilla on heikko fyysinen toimintakyky, huonontunut, 2020 <p>TEAvisari, liikunta:</p> <ul style="list-style-type: none">• Koulussa pitkät liikuntavälitunnit HYTE(K)• Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille HYTE(K) <p>Liikuntaneuvonta.fi: liikuntaneuvontaa tarjoavat kunnat (lkm) Vaikuttavat hyte-menetelmät -kysely</p>

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Yhä useampi osallistuu kohdunkaulan syövän seulontoihin	<p>Erit. Tuusniemi, Kuopio Siilinjärvi</p> <p>Yleisesti tutkittu, että erit. nuoret, vieraskieliset, matala koulutustaso osallistuvat heikoimmin</p>	<ul style="list-style-type: none">Kampanja ja tiedotus (erit. Kuopio, Tuusniemi, Siilinjärvi, YTHS)Ohjeistuksen kehittäminen vieraskielisilleOhjeistuksen täsmentäminen (esim. miksi seulontaa tehdään, kipu, lisätietoja linkki) Kutsuntamenettelyn kehittäminen:<ul style="list-style-type: none">valmiiksi annettu seulonta-aika (kehitettävää: Iisalmi, Kiuruvesi, Kuopio, Lapinlahti, Siilinjärvi, Sonkajärvi, Vieremä)uusintakutsu seulontaan osallistumattomille (ei tällä hetkellä missään P-S kunnissa)ajan voi vaihtaa internetissä (kehitettävää: Iisalmi, Pielavesi, Rautalampi, Suonenjoki)mahdollisuus osallistua ympäri vuoden, ei vaan tiettyinä aikoina vuodestaaikoja olisi myös virka-ajan ulkopuolella (kehitettävää lähes kaikissa P-S kunnissa, paitsi Varkaus)mahdollisuus laboratorion valintaan (esim. työpaikkakunnalta)	<p>Suomen syöpärekisteri:</p> <ul style="list-style-type: none">kohdunkaulakanavan syövän seulontoihin osallistuminen, %, v. 2019, huonoin. <p>Suomen syöpäyhdistys: seulontakäytännöt eri kunnissa</p>
Raskaudenkeskeytykset vähenevät	<p>Erit. 13-17v tytöt</p> <p>Juuri raskaus päättynyt tai juuri synnyttänyt</p>	<ul style="list-style-type: none">Maksuton ehkäisy nuorille ja ikärajan jälkiehkäisyKotiin, vanhempiin vaikuttaminen; näistä asioista on lupa puhua.Nuorten seksuaalikasvatus, -ohjaus ja -neuvonta - eri toimijoiden yhteinen tehtäväRaskaudenkeskeytysten jälkihoito (erit. huomio ehkäisyyn)Äskettäin synnyttäneiden/ keskeytyksen tehneiden olevien ehkäisyneuvonnan tehostaminenMaksuton pitkäaikainen ehkäisy (esim. implantti tai kierukka) ensimmäisen keskeytyksen jälkeen	<p>Sotkanet:</p> <ul style="list-style-type: none">13-17v tyttöjen raskaudenkeskeytykset / 1000 vastaavanikäistä, kasvussa 2019Raskaudenkeskeytykset, joita edeltää aikaisempi raskaus, joka päättyi keskeytykseen tai synnytykseen saman tai edellisen vuoden aikana (osuus kaikista raskaudenkeskeytyksistä, %) (keskimääräinen, mutta korkea 17,1%)

Painopiste: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Mielen-terveys vahvistuu LAPSET JA NUORET	Lapset ja nuoret, erityisesti tytöt	<p>KAIKILLE:</p> <ul style="list-style-type: none">Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen (esim. Ihmeelliset vuodet, Friends, Hyvän mielen koulu materiaalit, Hyvän mielen taitomerkki)Mielenterveyttä tukeva arkiympäristö (ProVaka ja Prokoulu, Nuoren mielen ensiapu (NMEA))Harrastustoiminta ja mielekäs tekeminenMielenterveyden puheeksiotto. Masennusseula (RBDI)** nuorilleMielenterveystalo.fi <p>VARHAINEN PUUTTUMINEN:</p> <ul style="list-style-type: none">Lapset puheeksi - toimintamalliMonitoimijainen työskentely- ja arviointimalli**Kulttuuriresepti / LAKU-läheteKoulupoissaoloihin puuttumismalliKirjallinen toimintaohje sote- palveluissa, kun lapsen ja nuoren omaisella tai läheisellä mielen terveys - tai päihdeongelma <p>KUN JO ONGELMIA</p> <ul style="list-style-type: none">IPC -ohjaus- ja neuvontamenetelmä**Cool Kids -menetelmä (ahdistus)	<p>Kouluterveyskysely:</p> <ul style="list-style-type: none">Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, %, 8. ja 9.lk, erityisesti tytöt, 2019Ollut huolissaan mielialastaan kuluneen 12kk aikana, % 8 ja 9.lk, erityisesti tytötVähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu, % 8 ja 9.lk, erityisesti tytötKoulu-uupumus, %, 8. ja 9.lk (kehittyy jatkuvaan koulutyöhön tai opiskeluun liittyvän stressin seurauksena) <p>Sotkanet:</p> <ul style="list-style-type: none">Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneet 0-17-vuotiaat / vastaavanikäistäMielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneet 18-24v / 1000 vastaavanikäistäErikoissairaanhoidon avohoitokäynnit, lastenpsykiatria / 1000 0-12vErikoissairaanhoidon avohoitokäynnit nuorisopsykiatria / 1000 13-17-vuotiastaPsykiatrian laitoshoidon hoitopäivät 0-16v / 1000 vastaavanikäistäMielenterveysperustaisesti sairauspäivärahaa saavien 16-24-vuotiaiden osuus, erityisesti tytötMielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 18-24v/1000 vastaavanikäisestä <p>TEAvisari, perusopetus:</p> <ul style="list-style-type: none">Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa HYTE(K) <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>

Painopiste: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Mielen-terveys vahvistuu	Työelämän ulkopuolella olevat ja työttömät	KAIKILLE <ul style="list-style-type: none">Mielenterveyden puheeksiotto. Masennusseula (BDI) aikuisille perusterveydenhuollossa/sote**Mielenterveystalo.fiItsetuhoisten ajatusten puheeksiottoOmaisten tukeminenHyvän mielen työpaikka - merkki, Hyvän mielen työpaikka -materiaalitLuonnon ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten hyödyntäminenMielenterveystaitojen vahvistaminen (elämän merkitys, mielekäs tekeminen, ihmissuhteet) (MTEA1 kuntalaisille)Lisätään tietoisuutta auttavista digitaalisista palveluista (itsearviointit, oma- ja itsehoito, vertaistuki, palvelevat puhelimet)	Sotkanet: <ul style="list-style-type: none">Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 25-64v / 1000 vastaavanikäistä kohden, 2019Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16-24v vastaavanikäisestä väestöstä 2019Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64v, 2019Aikuisten mielenterveyden avohoitokäynnit / 1000 18+v, 2019Työkäisistä (25-64- vuotiaista) depressiolääkkeistä korvausta saaneita, 2019
AIKUISET	Tutkitun tiedon perusteella huomioitava itsemurhien ehkäisyssä: sateenkaarivähemmistöt, väkivallan uhrin, kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet, vangit, ulosotossa olevat, taloudelliset ongelmat, pitkäaikainen kipu, sairaudet, päihteet, ongelmapelaaminen	VARHAINEN TUKI <ul style="list-style-type: none">Mielenterveysosaamisen lisääminen (MTEA 2 aikuisten mielenterveyden ensiapu)**Matalan kynnyksen palvelujen lisääminen ja saatavuus (esim. avovastaanotot) KUN JO ONGELMIA <ul style="list-style-type: none">LINITY lyhytinterventio - itsemurhaa yrittäneille	Sotkanet, eläketurvakeskus: <ul style="list-style-type: none">Mielenterveyshäiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 18-34-vuotiaat (pois lukien elimelliset aivo-oireyhtymät ja älyllinen kehitysvammaisuus), % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(H) Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Alaikäiset nuoret ovat päihteettömiä	<ul style="list-style-type: none">Tosi humalassa 8. ja 9lk erit. Rautavaara, Keitele, Vesantotupakointi erit RautavaaraNuuska 8. ja 9.lk erit Rautalampi, Siilinjärvi, lukio KiuruvesiHyväksyy alkoon erit Pielavesi, Keitele	<p>Kaikille</p> <ul style="list-style-type: none">Varhaiskasvatuksessa päihteiden puheeksiotto ja päihdeteeman käsittely (vanhemmat, lapset)Päihdeaiheiset vanhempainillat ja -tilaisuudet lasten arkiympäristöissäPäihdekasvatus (esim. Koti-PEPP, Hubu, FressisEdu -materiaalit)Koulun/oppilaitoksen päihdesuunnitelmaVahvistetaan nuorten ja vanhempien osallisuutta koulun ja oppilaitoksen ehkäisevään päihdetyöhönHarrastustoimijoiden päihteettömyyssopimukset, Päihteetön pelikenttä ja Nuuskaton urheilu toimintamalliPäihteiden puheeksiotto systemaattisesti. ADSUME (alle 16v) nuorten päihdemittariNuuska-agentti -malli kouluissaPAKKA toimintamalli (erit. alkoholi-, tupakka- ja nikotiinituotteiden välittäminen sekä ongelmallinen rahapelaaminen)Ankkuritoiminta	<p>Kouluterveyskysely:</p> <ul style="list-style-type: none">Tosi humalassa väh kerran kuukaudessa, %, 8 ja 9.lk, lukio 1. ja 2.vTupakoi päivittäin, %, 8. ja 9. lkHyväksyy tupakoinnin, %, 8. ja 9.lk, erityisesti pojatNuuskaa päivittäin, %, 8. ja 9.lkHyväksyy nuuskaamisen, %, 8. ja 9.lkHyväksyy sähkösavukkeiden käytön, %, 8. ja 9.lkNuuskaa päivittäin, %, lukio 1. ja 2.vTupakoi päivittäin, %, lukio 1. ja 2.v, erityisesti tytöt ja ammatill 1. ja 2.v <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>
Nuorten huume-kokeilujen ja -käytön ehkäisy	<ul style="list-style-type: none">erit. 2. asteen nuoret	<ul style="list-style-type: none">Viestintä eri huumausaineiden vaikutuksista ja kokeilun riskeistäHuumeiden puheeksiottoKannabiksen puheeksiotto ja CAST- seulaHuumeiden käyttöttesti DAST20Päihdeilmiö,RyhmäilmiöAnkkuritoiminta	<p>Kouluterveyskysely, 8. ja 9.lk ja 2. aste:</p> <ul style="list-style-type: none">Hyväksyy kannabiksen polttamisen, %Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, %Kokeillut kannabista ainakin kerran, %Käyttänyt kannabista/ jotain muuta huumaavaa ainetta viimeisen 30 päivän aikana, % <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>
Netin haitallinen käyttö vähenee	<ul style="list-style-type: none">8 ja 9.lk nuoret, erityisesti tytöt	<ul style="list-style-type: none">Puheeksiotto ja neuvontaMediakasvatus lapsille, nuorille ja vanhemmilleNettiriippuvuustesti: Nettiriippuvuustesti - IAT Päihdelinkki.fi (paihdelinkki.fi)Pelaamishäiriöttesti (IDGT-10)	<p>Kouluterveyskysely, 8. ja 9.lk:</p> <ul style="list-style-type: none">Yrittänyt usein viettää vähemmän aikaa netissä, mutta ei ole onnistunut, %Tuntenut olonsa usein hermostuneeksi, kun ei ole päässyt nettiin, %Ei ole usein syönyt tai nukkunut netin takia, %

Painopiste: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

TAVOITTEET

Työikäisten ja ikäihmisten päihteiden käyttö ja riippuvuuksien aiheuttamat haitat vähenevät

HUOMIOI ERITYISESTI

MENETELMÄT

- Päihteiden käytön systemaattinen [puheeksiotto](#), lyhytneuvonta, [kirjaaminen](#)
 - [Alkoholin riskikäytön tunnistamisen toimintamalli](#) (AUDIT-C)
 - [Ikääntyneiden \(yli 65v\) päihdemittari](#)
 - Tupakoinnin ja nikotiinin käytön ja riippuvuuden tunnistaminen (Fageströmin nikotiiniriippuvuustesti [HSI](#)) ja [lopettamista tukeva keskustelu](#) (mm. Nikotiinittomuuden toimintamalli neuvolassa)
 - Rahapelaamisen puheeksiotto, [BBGS –lyhytseula](#)
- Lisätään digitaalisten itsearviointi- ja oma-apupalvelujen käyttöä (esim. [Päihdelinkki Oma-apu](#), [Uusi alku - 30 päivää ilman alkoholia](#), [28 päivää ilman**](#), [Erovirasto](#) - sovellus, [Stumppi.fi](#))
- [Savuton Kunta](#) ja [työpaikka](#) -toimintamalli
- Työpaikan päihdeohjelma (keinoina esim. [Päihdeohjelmaopas](#)/ Työturvallisuuskeskus, [Ota puheeksi päihteet työpaikalla](#) -verkkokurssi / A-klinikka, [HUUGO –ohjelma](#))
- Haitallisen rahapelaamisen tunnistaminen ja tuki ([Pelituki-materiaalit](#), [Eläke pelissä](#))
- Pelaamishäiriö-testi ([IGDT-10](#))
- Päihteitä käyttävien läheisten tai perheiden lasten näkökulman huomioiminen perusterveydenhuollossa (kirjallinen toimintaohje)
- [PAKKA](#) -toimintamalli
- [Terveysneuvontapisteet: neulanvaihtopisteet](#), tietoisuuden lisääminen C-hepatiittitartuntojen ehkäisemiseksi

MITTARIT

FinLapset, 4v. Lapset:

- Lapsi on altistunut toisen tai molempien vanhempien humalahakuiselle juomiselle, %

FinSote:

- Päivittäin tupakoivien osuus 20-64v, 2018
- Päivittäin tupakoivien osuus 20+v, erit. keskitason ja korkea koulutus
- Päivittäin tupakoivien osuus 65+v
- Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C), % 65v+

Sotkanet:

- Alkoholin myynti asukasta kohden 100% alkoholina, litraa
- Poliisin tietoon tulleet huumaus-aineiden käyttörikokset/ 1000 asukasta
- C-hepatiitti –infektoiden määrä, kaikki tartuntatavat
- Raskauden aikana tupakoineet, % synnyttäjäistä
- Päihdehuollon laitoksissa olleet 25-64/1000 vastaavanikäistä

Terveyspiste Portti:

- Terveyspiste Portin kävijämäärä

- [Alkoholinkäytön mini-intervention toteutuminen, kun juomiseen liittyy haitta tai haittariski HYTE\(H\)](#)

Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Ketään ei kiusata	<ul style="list-style-type: none">Kiusaamisen verkkovälitteisyys ja vapaa-ajallaErit. 8. ja 9.lk pojat	<ul style="list-style-type: none">Valistus ja viestintä: Aikuisille; toimimme mallina. Kaikille: Kiusaaminen on lähes aina rikos.Yhteisöllinen toimintakulttuuri: vertaissuhteiden tuki, hyväksytyksi tuleminen, yhteisöön kuulumisen ”me-hengen” vahvistaminen ja ryhmädynamiikka, oppilaiden osallisuus ja yhteiset pelisäännötYhtenäiset toimintakäytännöt kiusaamiseen ehkäisyyn ja kiusaamistilanteiden hoitoon (esim. Etelä-Karjalan malli)Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen<ul style="list-style-type: none">Varhaiskasvatus: esim. PIKI-toimintamalli ja Molli-materiaalit, Huomaa hyvä, ForumteatteriKoulu: esim. Pro koulu, Ihmeelliset vuodet, Friends, Askeleittain, Yhteispeli, DraamakasvatusKiusaamisen ehkäisyn ohjelmien käyttöönotto esim. KiVa Koulu - kiusaamisen vastainen toimenpideohjelmaSovitteluohjelmien käyttöönotto:<ul style="list-style-type: none">Varhaiskasvatus: MiniVerso varhaiskasvatukseen) ja RESTO (sovitteleva ja restoratiivinen yhteisö)Koulu: VERSO kouluun ja oppilaitoksiin ja RESTO (henkilökunnalle) ja K-0 sovittelu (Aseman Lapset)Ankkuri ennalta ehkäisevän toiminnan moniammatillisen ryhmän konsultoinnin hyödyntäminenKiusaamisen jälkihoito ja kiusaamisen ehkäisyn arviointi ja seuranta (esim. Ylöjärven arviointilomake)Nuorisotyön, järjestöjen ja koulujen yhteistyön vahvistaminen.	<p>Kouluterveyskysely, eri kouluasteet:</p> <ul style="list-style-type: none">Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, %, 8. ja 9.lk, erit pojatEi ole osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen, %Koulukiusaamisesta kertomisen jälkeen kiusaaminen loppunut tai vähentynyt, %Koulukiusaaminen tapahtunut kännykän tai internetin kautta, % <p>FinLapset, 4v. Lapset:</p> <ul style="list-style-type: none">Lasta kiusattu kotona, hoidossa tai vapaa-ajalla, % <p>Vaikuttavat hyte-menetelmän kysely</p>

Painopiste: Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Kukaan ei koe seksuaalista häirintää tai ahdistelua	<ul style="list-style-type: none"> erit. 8. ja 9lk, tytöt erityisesti verkkovälitt eisyys 	<ul style="list-style-type: none"> Seksuaalikasvatus, - neuvonta ja –ohjaus mahdollisimman varhain Turvataitokasvatus lapsille ja nuorille Materiaalit aiheesta seksuaalinen häirintä ja väkivalta esim. Viola – väkivallasta vapaaksi ry (ensijaturvakotienliitto.fi) SERI-akuuttikeskuksesta tiedottaminen 	<p>Kouluterveyskysely:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana, %, 8. ja 9.lk, erityisesti tytöt Kokenut seksuaalista häirintää koulussa vuoden aikana, % 8. ja 9. lkk., erityisesti tytöt <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>
Väkivaltaa tai sillä uhkailua ei sallita	<ul style="list-style-type: none"> Henkinen ja fyysinen väkivalta Erit. 8. ja 9lk :n tyttöjen huoltajat te kijöinä 	<ul style="list-style-type: none"> Seksuaali-, tunne- ja turvataitokasvatus nuorille Väkivallattoman vanhemmuuden tukeminen (esim. myönteisen kasvatuksen vahvistaminen) Puheeksiotto ja riskinarviointi Ehkäise lähisuhdeväkivaltaa – puheeksiottamisen ja ohjaamisen polku Lähisuhdeväkivallan kartoituslomake, THL** HOTUS-hoitosuositus; lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen menetelmät** MARAK (moniammatillinen riskinarviointi vakavan parisuhdeväkivallan uhrien auttamiseksi) Ankkuri (perheväkivaltatyö, asiakkaiden ohjautumisen vahvistaminen) Henkilöstökoulutus osaamisen vahvistamiseksi: esim. Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan –verkkokoulu (THL), Barnahus – lapsiin kohdistuva väkivalta -verkkokoulu (THL) ja Luo luottamusta- suojele lasta opas ja verkkovalmennus (THL) Väkivallaton lapsuus 2020-2025 toimenpidesuunnitelma käytäntöön 	<p>Kouluterveyskysely 8. ja 9lk:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana, % Kokenut fyysistä väkivaltaa/ henkistä väkivaltaa vanhempien tai huolta pitävien toimesta elämän aikana, % <p>FinSote:</p> <ul style="list-style-type: none"> Lähisuhdeväkivallan tai -uhkailun kohteeksi joutuneiden osuus, % <p>PolStat:</p> <ul style="list-style-type: none"> Väkivaltarikokset yhteensä, % <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>

Painopiste: Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Kaatumis-tapaturmat vähenevät	<ul style="list-style-type: none"> Erit. Yli 65v. , erityisesti naiset Liukastumiset erit Kuopio, lisalmi ja Siilinjärvi 	<ul style="list-style-type: none"> OTAGO -kotiharjoitteluohjelma Voima- ja tasapainoharjoittelu (erit alaraajojen voima) Kodin turvallisuuden tarkistuslista ja apuvälineet, pysytään pystyssä -opas KaatumisSeula -työkalut; kaatumisvaaran itsearviointi, liikuntaohje, tarkistuslista ja 10 keinoa kaatumisten ehkäisyyn IKINÄ - toimintamalli (kaatumisvaaran arviointi: FROP (kotona asuvat) ja FRAT (hoivapalvelut ja sairaala), ympäristön tarkistuslista, toimintasuunnitelma ja opas) Kaatumisvaaraa lisäävät lääkkeet – tarkistuslista Alkoholin käytön ennaltaehkäisy ja käytön kartoitus: yli 65-vuotiaan alkoholimittari Ravitsemustilan arviointi (NRS tai MNA) ja avuksi ohjaukseen (Gery) Jalkineturvallisuus ja liukuesteet Tien ja alueiden kunnossapito, hiekoitus, valaistus ja kiireen välttäminen Kypärien käytön lisääminen sähköpotkulautojen ja polkupyörien käytössä - valistus, ohjaus, neuvonta 	<p>Sotkanet:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kuolleisuus tapaturmisiin kaatumisiin ja putoamisiin / 100 000 asukasta kohden Kuolleisuus tapaturmisiin kaatumisiin ja putoamisiin 65+v Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavanikäiseen henkilöön HYTE(K) Vammojen ja myrkytysten hoidosta aiheutuvat sairaalajakset ja/ tai sairaalassa hoidetut potilaat HYTE(H) Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(H) <p>FinSote:</p> <ul style="list-style-type: none"> lääkkäät, jotka ovat ilmoittaneet kaatuneensa viimeisen 12 kk aikana <p>Liikenneturva: Liukastumiset</p> <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>
Liikenne-onnettomuudet vähenevät	<ul style="list-style-type: none"> Erit nuoret mopo/ ajokortin juuri saaneet, työikäisten ja iäkkäiden ajoterveys 	<ul style="list-style-type: none"> Lasten ja nuorten liikennekasvatus Huoltajien ja vanhempien opastus; tietoa nuoren kehityksestä ja edellytettävistä valmiuksista - erit mopokortin ja ikäpoikkeuslupahakemuksen yhteydessä Viestintä ja valistus; ennakoiva ajotapa ja ajonopeudet (suistuminen), turvavarusteet, säätöosaaminen erit. nuorilla (jalankulku, pyöräily, sähköajoneuvot, mopo) Ajoterveyteen ja vireystilaan huomion kiinnittäminen Liikenneturvallisuuutta edistävä liikennesuunnittelu katuverkostossa Tie Selväksi –toimintamalli (puuttuminen nuorten 	<p>Tilastokeskus:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tieliikenneonnettomuuksissa loukkaantuneiden ja kuolleiden määrä (ajoneuvotyypeittäin ja ikäryhmittäin) <p>OTI:</p> <ul style="list-style-type: none"> Liikennevakuutuksesta korvatut liikennevahingot <p>PolStat:</p> <ul style="list-style-type: none"> Rattijuopumus, % <p>Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely</p>

Painopiste: Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Nuorten tekemät rikokset vähenevät	Suuri osa nuorten rikoksista liittyy vapaa-ajan viettoon, alkoholinkäyttöön ja rajojen koetteluun. Yleisimpiä nuorten tekemiä rikoksia ovat näpistyksiset ja vahingonteot. Nuoret kohtaavat myös paljon väkivaltaa. Myös koulussa tapahtunut väkivalta voi olla rikos.	<ul style="list-style-type: none">• Valistustyö nuorille ja vanhemmille• Nuorille mielekäs tekeminen; ohjattu harrastustoiminta – mopokerhot yms. joissa samalla asennekasvatusta (esim. Icehearts-malli alueen syrjäytymisvaarassa oleville nuorille)• Ankkuritoiminta (menetelmä lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen)• Sovittelumenettely	Sotkanet, tilastokeskus: <ul style="list-style-type: none">• Rikoksista syyllisiksi epäilty 0-14-vuotiaat/ 1000 vastaavanikäistä kohden, 2019 Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Hyte- resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistuminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISES TI	MENETELMÄT	MITTARIT
Vaikutusten ennakoarviointi päätöksenteossa (EVA)		<ul style="list-style-type: none">Tehty päättös käyttöönnotosta kunnissa ja hyvinvointialueellaEVA käyttö aktiivista päätösten valmistelussaEVA käytön seuranta ja arviointi	TEAvisari, kuntajohto, perusterveydenhuolto, kulttuuri ja liikunta: <ul style="list-style-type: none">Ennakoarvioinnin käyttö päätöksenteon valmistelussaLiikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakoarviointiin HYTE(K)
HYTE-resurssit ja rakenteet vahvistuvat		<ul style="list-style-type: none">HYTE-, EPT- ja osallisuuden koordinaatiosta sovittu kunnissa ja hyvinvointialueella: päätös tehtävistä ja riittävästä resursseistaJärjestöyhteistyöstä vastaavan nimeäminenKuntien järjestöfoorumitRuokakasvatusyhdyshenkilön/ -tiimin (varhaiskasvatus ja koulu) nimeäminenPerustettavat työryhmät ja teemaverkostot ovat poikkihallinnollisia, monialaisia (sisältää myös hyvinvointialueen edustuksen) ja niiden tehtävät on kuvattuEnnaltaehkäisevän terveydenhuollon resurssointi kuntoon (lukio ja ammatillinen)	TEAvisari, kuntajohto: <ul style="list-style-type: none">Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä HYTE(K)HYTE-koordinaation resurssit ja päätösAvustukset TEAvisari, ammatillinen ja lukiokoulutus: <ul style="list-style-type: none">Lääkärimitoitus, lääkärin työpanos/ 100 opiskelijaa TEAvisari: <ul style="list-style-type: none">Koulukuraattorin työpanoksen määrä viikossa jaettuna 100 oppilaalla HYTE(H)Koulupsykologin työpanoksen määrä viikossa jaettuna 100 oppilaalla HYTE(H)Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen HYTE(K)Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä HYTE(K)Kunta tarkistaa kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin kolmen vuoden välein HYTE(K) Nykytila.fi: <ul style="list-style-type: none">koulun ruokakasvatuksen tuki ja jatkuvuus; resurssit, nimetty ruokakasvatuksesta vastaava tai tiimi, koulutus, sitoutuminen ja tietoinen hyvinvointisuunnitelmakirjauksista. Pohjois-Savon järiestökysely

Painopiste: Hyte- resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistuminen

TAVOITTEET	HUOMIOERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
HYTE-prosessit vahvistuvat		<ul style="list-style-type: none">Sitoutuminen strategiatasolla; pohdittu mitä valtakunnan eri hyte-teemoihin liittyvät ohjelmat tarkoittavat toimenpiteinä omassa kunnassa/alueella ja vieminen kunnan/ hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelmaan, strategiaan, ohjelmiin ja käytäntöön.Hyvinvointijohtaminen: Hyvinvointikertomus ja –suunnitelma osaksi hyvinvointialueen ja kunnan talous- ja toimintasuunnitelmaa, tilinpäätöstä ja strategiaaHYTE-tiedon keruu ja tarveanalyysi, elintavoista ja terveyseroista raportointi valtuustolleTarkastuslautakunta hyvinvoinnin valvojana: arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminenEri ohjelmatoiden koonti yhteen: osaksi hyvinvointikertomusta ja –suunnitelmaa tai mikäli erillisiä, niin linjassaOsallisuus eri toimijoilla ja toimialoilla; toimintakäytäntöjen sopiminen asukkaiden osallistamiseksi palvelujen kehittämiseen, talouden ja hankintojen suunnitteluunTyöttömien terveystarkastukset ** – ohjeistusHoitoketjut ja palvelupolut kuntoon (järjestöt mukana erit. ennaltaehkäisyssä)Terveystarkastuksista pois jäävien tuen tarpeen selvittäminenYhdyspintojen tunnistaminen ja tehtävistä ja rooleista sopiminen	<p>TEAvisari, kuntajohto, liikunta:</p> <ul style="list-style-type: none">Kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista HYTE(K)Tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen HYTE(K)Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa HYTE(K)Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuvista muutoksista HYTE(K) <p>Sotkanet:</p> <ul style="list-style-type: none">Lasten tuhkarokko-vihurirokko-sikotauti (MPR) -rokotuskattavuus HYTE(H)Työttömien terveystarkastukset, %, työttömistäTyöttömien toteutuneiden terveystarkastusten 1krt/v osuus suhteessa työttömien kokonaismäärään HYTE (H)Lastenneuvolan 4-vuotiaiden terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen HYTE(H)Kouluterveydenhuollon 8.-luokkalaisten terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen HYTE(H)

Edellä mainittuja toimenpiteitä toteuttavat:

- Hyvinvointialue
- Kuntien eri toimialat
- Järjestöt ja yhdistykset
- Oppilaitokset
- Poliisi
- Aluehallintovirasto
- Yritykset
- Seurakunnat
- Asukkaat

Vaikuttavuus ja pitkän aikavälin seuranta

Seuraavilla sivuilla on esitelty valitsemamme pitkän aikavälin seurantamittarit. Ajatuksena on, että nämä paranevat useamman valtuustokauden kuluessa, kun edellä olevat painopisteet ja tavoitteet saavutetaan. Näitä mittareita seurataan aina valtuustokauden päätteeksi. Toimenpiteillä saadaan aikaan vaikutuksia, jotka näkyvät lopulta seuraavalla dialla esitellyissä pitkän aikavälin mittareissa.

Vaikuttavuuden seuranta - pitkän aikavälin seurantamittarit

ILMIÖ/ TEEMA	SEURANTAMITTARIT JA TILANNE 27.4.2021
Itsemurhakuolleisuus	<ul style="list-style-type: none">• itsemurhakuolleisuus 65 vuotta täyttäneillä / 100 000 vastaavanikäistä kohden (eniten), 2018 vahvassa kasvussa• itsemurhakuolleisuus / 100 000 asukasta kohden (eniten), 2018, kasvussa
Vammat, myrkytykset	<ul style="list-style-type: none">• vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 7-14-vuotiaat potilaat/ 10 000 vastaavanikäistä (eniten) ja kasvussa 2018• vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat / 10 000 asukasta kohden (2.eniten) kasvussa 2019
Lihavuus	<ul style="list-style-type: none">• lihavia 13-16v (2.eniten), nousussa, erityisesti pojat 2019• ylipaino, ammatillisen 1 ja 2. v opisk (eniten) ja kasvussa, sekä tytöt että pojat 26% 2019• lihavien osuus BMI 30kg/m² 65+v (2.eniten) 2018, erityisesti naiset• ylipaino, % 8. ja 9.lk HYTE(K)
Tuki- ja liikuntaelinvaivat	<ul style="list-style-type: none">• tuki- ja liikuntaelin sekä sidekudosten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16-64v (eniten) tosin laskussa 2019• tuki- ja liikuntaelinsairausindeksi, ikävakoitu ja ikävakioimaton (huonoin), laskussa 2016, erityisesti Tuusniemi ja Joroinen
Toimeentulotuki	<ul style="list-style-type: none">• toimeentulotukea saaneet 18-24-vuotiaat vastaavanikäisestä väestöstä (eniten) (2019)• toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneita 18-24v paljon (2.eniten) 2019• toimeentulotukea saaneita 65v täyttäneitä vastaavanikäisestä (eniten) 2019 ja nousussa• keskimäärin eläkkeelle siirtymisikä laskussa, mutta on (2. alhaisin) 2018• toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, % ikäluokasta HYTE(H) + HYTE(K)• ei työssä, koulutuksessa eikä asevelvollisuutta suorittamassa olevat 20–24-vuotiaat, % ikäluokasta HYTE(H)• koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(K)
Elämänlaatu (millaiseksi elämän kokee) ja elämään tyytyväisyys	<ul style="list-style-type: none">• elämänlaatunsa hyväksi tuntevien osuus, korkea koulutus, laskussa 2018• elämäänsä on tyytyväisiä 8 ja 9.lk (vähiten) ja ammatillisen nuoret (huonoin) 2019
Koettu terveys	<ul style="list-style-type: none">• kokee terveydentilansa yhä huonommaksi (2. eniten) 2019• kokemuksellinen hyvinvointi, vähiten tyytyväisiä oltiin taloudelliseen tilanteeseen (laskua edelliseen 2v takaiseen tilanteeseen hieman) 2021• työikäisten terveytensä keskitasoiseksi tai huonoksi kokevien osuus matala koulutus (2.huonoin) ja laskussa 2018• kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, ammatill 1. ja 2.v (2. huonoin) ja nousussa 2019• kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9.lk HYTE(K)
Avun saaminen riittämättömästi / arjessa selviytyminen	<ul style="list-style-type: none">• apua riittämättömästi saavien osuus väestöstä, korkea koulutus (huonoin) ja kasvussa 2018, matalan koulutus (2.huonoin) ja kasvussa 2018

Vaikuttavuuden seuranta - pitkän aikavälin seurantamittarit

ILMIÖ/ TEEMA	SEURANTAMITTARIT JA TILANNE 27.4.2021
Palvelujen kustannukset	<ul style="list-style-type: none">•sote nettokäyttökustannukset ja sosiaalitoimen nettokäyttökustannukset ja terveystoimen nettokäyttökustannukset (2.eniten) 2019•päihdehuollon erityispalveluiden nettokäyttökustannukset (eniten) 2019 kasvussa•perusterveydenhuollon nettokäyttökustannukset euroa/ asukas ovat (eniten), nousussa 2019•päihdehuollon erityispalveluiden nettokäyttökustannukset euroa/ asukas (eniten), nousussa 2019
Pitkäaikaistyöttömyys	<ul style="list-style-type: none">•pitkäaikaistyttömiä työttömistä (eniten) vaikkakin laskussa 2020•pitkäaikaistyttömät työvoimasta (2.eniten) kasvussa 2020
Kodin ulkopuolelle sijoitus, huostaanotot	<ul style="list-style-type: none">•kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17-vuotiaat vastaavanikäisestä väestöstä (eniten) lievässä kasvussa/ pysynyt samana•kodin ulkopuolelle sijoitetut 18-20v vastaavanikäisestä väestöstä (2.eniten) ja nousussa•huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna olleet 0-17-vuotiaat viimeisimmän sijoitustiedon mukaan vastaavanikäisestä väestöstä (2.eniten) ja nousussa 2017-2019
Sairastavuus, dementiaindeksi, mielenterveysindeksi, erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutetut	<ul style="list-style-type: none">•dementiaindeksi, ikävakioitu (suurin) ja nousussa (2015, ei uudempaa)•mielenterveysindeksi, ikävakioitu ja ikävakioimaton (huonoin), pienessä laskussa 2016, erityisesti Tuusniemi•psykiatrian laitoshoidon potilaiden hoitopäivien ikä ja sukupuolivakioitu indeksi (huonoin) 2018•psykiatrian laitoshoidon potilaiden hoitojaksojen ikä- ja sukupuolivakioitu indeksi (huonoin) ja nousussa 2018•THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu on Pohjois-Savossa laskussa ollen 130 vuonna 2016, vertailualueiden ja koko maan korkein.•THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu (huonoin), 2016•erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 0-15-vuotiaista vastaavanikäisestä väestöstä (eniten) 2019 hienoisessa laskusuunnassa•erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 16-24-v vastaavanikäisestä väestöstä (eniten) ja nousussa 2019•erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 25-64v vastaavanikäisestä (2.eniten) ja kasvussa 2019•erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 65+v ja 75+v (2.eniten molemmissa) 2019
Kuntoutusraha, sairauspäiväraha ja työkyvyttömyyseläke	<ul style="list-style-type: none">•kuntoutusrahaa saavat 16-19v /1000 vastaavanikäistä kohden (eniten) ja reilussa nousussa (2019)•työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64v vastaavanikäisestä (eniten) ja laskussa parempaan päin 2019 HYTE(K)•sairauspäivärahaa saaneet 25-64v / 1000 vastaavanikäistä (2.eniten) ja nousussa 2019•sairauspäivärahaa saaneet 16-64v (eniten) ja nousussa 2019•mielenterveyshäiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 18–34-vuotiaat (pois lukien elimelliset aivo-oireyhtymät ja älyllinen kehitysvammaisuus), % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(K)
Huono-osaisuus	*Suomen huono-osaisimpiin lukeutuva maakunta (Sokra) (inhimillinen, sosiaalinen ja taloudellinen huono-osaisuus)

Pohjois-Savon ohjelmat ja –suunnitelmat

Pohjois-Savossa on laadittu useita asiakirjoja ja ohjelmia, joihin sisällytetyt tavoitteet ja niiden toteutuminen **vaikuttavat alueen asukkaiden terveyteen ja hyvinvointiin.**

- [Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2040 ja maakuntaohjelma 2022–2024](#) (lausunnolla)
- [Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma](#) (Uuden kasvun suunnitelma)
- Itä-Suomen liikenneturvallisuusstrategia (tulossa)
- [Itä-Suomen liikennestrategia](#)
- Maakunnallinen turvallisuussuunnitelma (tulossa 2022)
- [Pohjois-Savon liikennejärjestelmäsuunnitelma 2040](#)
- [Järvi-Suomen maaseudun ympäristö ja ilmasto-ohjelma 2021-2027](#)
- [Pohjois-Savon ilmastotiekartta – Hiilineutraali Pohjois-Savo 2035](#)
- [Pohjois-Savon metsäohjelma 2021-2025](#)
- [Pohjois-Savon maakuntakaava](#)
- Osallisuusohjelma hyvinvointialueelle vuosille 2021 – 2023 (tulossa)
- [Pohjois-Savon järjestöstrategia 2019-2022](#)

Pohjois-Savo, hankkeita terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi

Pohjois-Savossa on useita hankkeita, joihin sisällytetyt tavoitteet ja niiden toteutuminen **vaikuttavat alueen asukkaiden terveyteen ja hyvinvointiin, mm.**

- Tapaamo, Siilinjärvi.
- Jalostamo, Lapinlahti.
- Nuoret mukaan, SavoGrow.
- Ekotekoja, Mansikan alue.
- Vaaralla palaa, Rautavaara.
- Elinvoimainen Kangaslampi.
- Mukana, SavoGrow.
- Ikäihmiset kiinni lähiyhteisöön, P-Savon Kylät.
- Nuoret tulevaisuuden tekijät, Pohjois-Savo.
- Digivieri, Pohjois-Savo.
- PoSote20, Pohjois-Savo.
- Sokra, Itä-Suomi.
- Nuoret pystyy, Siilinjärvi, Lapinlahti.
- Siilin nuoret, Siilinjärvi
- Kotelo -hanke, Keitele, Pielavesi, Tervo, Vesanto. [Etusivu - Maaseutukunnan KOTELO -hanke \(kotelohanke.fi\)](#) työllistyvyyden, osallisuuden ja toimijuuden vahvistamiseen tähtäävä hanke.
- [Osallisuudella uusia palveluratkaisuja ja hyvinvointia Pohjois-Savoon 2021-2022](#)
- Keiteleen kylätalo
- Hyvä mieli, Pohjois-Savo
- [ESR-hankkeet](#)

Pohjois-Savo, hankkeita terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi

Pohjois-Savossa on useita hankkeita, joihin sisällytetyt tavoitteet ja niiden toteutuminen **vaikuttavat alueen asukkaiden terveyteen ja hyvinvointiin, mm.**

- Tykke2-hanke 2020 - 2022 Huoltoliitto ry: Kuopio ja Tuusniemi (työttömät, elämänhallinta ja työ- ja toimintakyky)
- Hyvällä Mielellä – Pohjois-Savon projekti 2021-2030 (mielenterveys, päihde)
- [Perheet keskiöön](#) -2023 (KYS erva)
- [KOKOAVA](#) –hanke 2021- 2023 (ruokakasvatus)
- [Työkykyohjelma](#) 2020 – 2023 (Varkaus, Iisalmi, Kuopio)
- Perheentalot -2021 (Siilinjärvi, Varkaus, Iisalmi, Kuopio)
- [Yksinäisyystyö Pohjois-Savossa hanke](#) 2021-2023
- Minulla on merkitystä -hanke 2021-2023 (nuoret)
- Sirkkulanpuiston etsivän päihdetyön hanke 2021-2023
- [Digikehittämistä tekemiseen!](#) 2020 – 2022
- [HYVIS Hyvää mieltä yläkouluun](#) 2021 - 2022
- [Stressistä säätelyyn](#) 2020 - 2022
- [Lastensuojelun uudistaminen monialaisesti](#) 2021 - 2022
- Mitä kuuluu? 2021 - 2022
- [UP-uudelle polulle](#) 2020 – 2023 (koulutuspaikka tai työ maahanmuuttajille tai osatyökykyisille)
- [Yhteisöllinen ja hyvinvoiva oppimisympäristö](#) 2020 – 2022 (syrjäytymisen ehkäisy, vähentää opintojen keskeytymistä)